

абсолютно все забирали з хат. Ми ходили з сестрами збирати картоплю хоч якусь, гнилу і мати готувала її, оце таке ми їли. Ще пам'ятаю, що мати робила ладки чи то з верби, чи то з берези, вони були зеленого кольору, мати добавляла туди ще щось і виходило щось схоже на ладки. Вони були дуже гіркими, але їсти хотілося, тому їли. Моя мати старалась все віддавати нам, дітям. Пам'ятаю, що коли мама наварить якісь обрізки з картоплі поїсти, то старші сестри були шустрішими, швидшими і все одразу їли, а мені майже не залишали, тому у мене від голоду почало опухати тіло, дуже сильно живіт опух, тоді мама годувала мене, доки інші не бачили, щоб я не померла. Взагалі були тяжкі часи, страшно було дивитись на людей, які опухли, багато людей не витерпіли і помирали голодною смертю. Це мабуть найгірша і найважча смерть...» Бабуся згадувала це все зі сльозами на очах, адже для неї, малої дівчинки, то було дуже важко пережити. Голод залишив по собі страшні рани, які навіть з часом не загоюються. Іноді спогади приходили до бабусі в жахливих снах, іноді вона сама згадувала про ті часи, проте все одно ніколи не забувала.

Голод 1946-1947 рр. став важким етапом для населення у післявоєнний час. Він був викликаний сталінським тоталітарним режимом, українські села страждали від хлібозаготівельної політики, яка в кінцевому результаті призвела до масового голоду. Його наслідками стали великі втрати людських життів. Тому події тих років залишаються чорною плямою в історії України. Хочу закінчити свою доповідь словами депутатки польського Сейму Мілени Рудницької, яка влучно висловилася стосовно моєї теми: «Голод був найбільшою катастрофою, яку Україна пережила – як щодо кількості жертв, так і щодо людських страждань.» [5].

Список використаних джерел

1. <https://www.bestreferat.ru/referat-164478.html>
2. <https://history.vn.ua/compendium/11klas/49.html>
3. https://pidru4niki.com/76104/istoriya/golod_1946_1947_prichini_masshtabi_naslidki_de_mografichna_situatsiya_riven_zhittya_pobut_naseleण्या_povoyenniy
4. <https://osvita.ua/vnz/reports/history/4065/>
5. <https://holodomorinstitute.org.ua/holodomor-henotsyd-ukraintsiv/czytaty-vidomyh-lyudej-pro-golodomo r/>

Семенченко А. С., здобувачка вищої освіти 1 курсу, група ДС-201

Науковий керівник – **Колєватов О. О.**, к.і.н., доцент

Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

АРХІТЕКТУРА СТАРОДАВНЬОГО ЧЕРНІГОВА

Як ми знаємо, Чернігів – це дуже старовинне місто, місто легенд і незвичайної архітектури. Вперше місто згадується в «Повісті минулих літ» під 907 роком, коли київський князь Олег після успішного походу на Візантію зобов'язав греків платити данину найбільших міст Русі. Чернігів в договорі був згаданий другим після Києва [1].

Саме з Дитинця (Вал) починається історія Чернігова, він займав близько 11 гектарів. Був оточений земляним валом з дерев'яною стіною і глибоким ровом, мав три в'їзди: Водні, Київські і Погорелов ворота. У дитинці розміщувалися князівський двір, багаті садиби багатой знаті і головні собори міста. Такими є Спасо-Преображенській і Борисоглібський

собор де зберігаються срібні царські врата, зроблені з язичницького ідола за наказом самого гетьмана Мазепи, що збереглися до нині [2].

А взагалі, найвідоміших архітектурних ансамблів Чернігова дуже багато. Такими є Антонієві печери, засновані преподобним Антонієм Печерським 1069 р., будинок Глібова, Лизогуба та багато інших.

Але ми розглянемо найвідоміші й головні церкви. Спасо-Преображенський собор, який є не тільки одним з найдавніших храмів, а й найстаршим сонячним годинником на Русі. Та Катерининську церкву і з'ясуємо, як взяття однією неприступної фортеці спонукало зодчих на зведення цього прекрасного храму в стилі козацького бароко.

Спасо-Преображенський собор побудували за наказом князя Мстислава, тмутараканські майстри, що були обізнані в традиціях Малої Азії та Закавказзя. Планувально-просторове рішення собору унікальне: у ньому поєднано схему візантійського хрестово-купольного храму з елементами романської базиліки. За переказами, кам'яний храм збудовано на місці дерев'яної церкви, яка, в свою чергу, була зведена на місці язичницького капища. Тут зберігалися мощі святих та чудотворні ікони, упокоювалися князі і духовні владика єпархії [3].

Спасо-Преображенський собор зберігся до наших днів майже повністю, але при цьому частково перебудованим. За давньоруським мірками це великий храм. Довжина (з апсидами) – 35 метрів, ширина – 22,4 метра, висота від підлоги до склепіння – 30 метрів, а товщина стін – 1,4 метра. Спочатку собор оточували каплиці-усипальниці, прилягала кругла вежа зі сходами на горі і була прибудована трьохапсидна церковка-хрещальня, які в 1239 р., під час монголо-татарської навали були сильно зруйновані. Відновлювали храм вже в XVII ст. Тоді надбудували апсиди і звели барокові бані. У XVIII–XIX століттях храм знову перебудували. Він унікальний своєю незвичайною кладкою і оформленням [4].

Також унікальним є те, що на Спасо-Преображенському соборі є безліч символів. Наприклад в орнаментах вежі знаки зодіаку. Вежа ділиться на ніші. Кожна означає 1 годину. Подвійні «У» – образні компоненти є зображенням знаку сузір'я Рака, а також 5-ти хвилинною стрілкою – вступ сонця в цей зодіакальний будинок відповідає літньому сонцестоянню. «Ялинкові» передають знак сузір'я Овна, відповідає весняному рівноденню. У формі літери «W» переданий наступний знак сузір'я Тільця, а у вигляді перевернутої букви «Т» всередині хреста – знак сузір'я Лева. На цей період часу припадає головне престольне свято собору – Спас, а також свято Пресвятого Іллі, ім'я якого читається в древньої написи часів побудови собору на південному його фасаді. На цій же стороні собору вгорі видно зображення солярного знаку – сонечка з плінфи, так як саме південний фасад собору протягом дня постійно висвітлювався сонцем [5].

Катерининська церква – це церква Української православної церкви в місті Чернігів, пам'ятка архітектури національного значення. Яскравий зразок кам'яної української архітектури Лівобережжя XVII–XVIII століть. Зведена за кошти козаків, братів Лизогубів (Якова та Семена), за заповітом їхнього батька Чернігівського полковника Юхима Лизогуба. Церква побудована в пам'ять про героїзм діда, Чернігівського полковника й наказного гетьмана Якова та козаків Чернігівського полку, виявлений ними під час штурму турецької фортеці Азов в 1696 році.

Спочатку її побудували з дерева, ще при імператриці Катерині II, але пізніше зробили кам'яною і кілька разів реставрували. Відомо, що перший іконостас Катерининської церкви був триярусний, на тумбах якого розміщувалися різьблені герби Лизогубів. Під час пожежі, церква дуже сильно постраждала, внаслідок чого її довелося заново відбудувувати. Від колишнього іконостасу залишилися тільки царські ворота, й його зробили одноярусним. У 1908 році з цегли була побудована церковна дзвіниця. Потім, храм був закритий. Під час

Другої світової війни згоріла верхня частина купола і покрівля. З 1947 по 1957 роки був відновлений зовнішній вигляд архітектурного пам'ятника і розібрана дзвіниця [6].

Цікавий факт. У Катерининській церкві зберігаються мощі преподобного Меркурія Брігінського (світське ім'я – Максим Матвієнко). Він був священиком в селі Бригинці на Чернігівщині. Його молитви зцілювали хворих. Він зазнав репресій радянської влади. 7 грудня, в день пам'яті святого, віруючі збираються в Катерининській церкві, щоб вшанувати його молитвою і доторкнутися до його кісток [7].

Загалом ми дізналися цікаві факти про незвичайну історію Чернігова і його архітектури. Поглибилися у минуле та дізналися особливості будівництва деяких архітектурних ансамблів міста. Чернігів завжди відіграв важливу роль в культурному житті країни. Його декілька раз спалювали та захоплювали. Але він встояв й продовжує радувати чернігівців і туристів своїми архітектурними спорудами.

Список використаних джерел

1. <https://ru.m.wikipedia.org/wiki/%D0%A7%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%B3%D0%BE%D0%B2>
2. https://ru.m.wikipedia.org/wiki/%D0%A7%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%B3%D0%BE%D0%B2%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%B4%D0%B5%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B5%D1%86
3. <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/arhitektura/25285/>
4. <https://www.tuda-suda.by/countries/europe/ukraine/chernigov/spaso-preobrazhenskij-sobor#:~:text=%D0%A1%D0%BF%D0%B0%D1%81%D0%BE%2D%D0%9F%D1%80%D0%B5%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%B0%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9%20%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%80%20%D1%81%D0%BE%D1%85%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%BB%D1%81%D1%8F%20%D0%B4%D0%BE,%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BD%20%E2%80%94%20%2C4%20%D0%BC%D0%B5%D1%82%D1%80%D0%B0>
5. https://m.gorod.cn.ua/news_14901.html
6. <https://www.tuda-suda.by/countries/europe/ukraine/chernigov/cerkov-svyatoj-ekateriny>
7. https://md-ukraine.com/ru/object/detail/8140_ekaterininskaa-cerkov.html

Сорока А. В., здобувачка вищої освіти 1 курсу, група ЕК-201

Науковий керівник – **Колеватов О. О.**, к.і.н., доцент

Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

БАХМАЧ У РОКИ РЕВОЛЮЦІЇ 1917-1921 РР.

Історичний шлях розвитку України й української державності надзвичайно складний і тернистий. Державотворчі процеси в Україні мають свої багатовікові корені й продовжуються досі. Проте в різні історичні епохи вони мали характерні властивості, які слід враховувати на сучасному етапі. Зокрема значний інтерес представляють особливості державного будівництва за часів Центральної Ради, Гетьманату, Директорії та радянської влади в Україні.

Збираючи різноманітні матеріали, документи і спогади, ми звернули увагу на те, що державотворчі процеси 1917-1921 рр. не досконало досліджені на території нашого краю. Тому ми й вирішили зупинитися на цій проблемі.